

A Szajna, Zarándban *

= Beszély, reggeltől estig =

Első beszélyeim majd hogyanem utoljára – fél évszázados késéssel, 2013-ban – jelentek meg kötetben (a népi modernistának is mondható Négy kicsi mérges avantgardban), mert nagyon elűtöttek az akkoriban megszokottól. Az az idő tájt újítónak számítótól is. Legalábbis itthon, édes hazánkban. Mindenesetre. Csaba, Debrecen után majd Veszprém (s újra Csaba) jön beszélyíró műhelyemként, hogy Almádi zárja. Hatvanas évekbeli elbeszéléseimről mit sem tudva kapta kézbe a nagyjérdemű 1981-ben az elsőnek mondott kötetemet. Meglepte! Majd még jobban a többi. Mert mind más lett. Hála legyen az Öregistennek.

Szajna, Csabán?

Elbeszéléssel nem bajlódtam, azonnal kisregény írásába fogtam s majdnem olyan jól sikerült, mint reméltem! Úgyhogy jöhet a regény; neki is fogtam csabai beszélyfüzérem megírásának.

Mert hogy az izgatott, tudok-e 200 oldalt egyhúztomban írni? Könnyítve a dolgot rövid történetekből raktam össze az én ismereteim s élményeim, érzelmeim szerinti várost – a Bakonyban a Körös-parti Csabát. És sikerült a már-már regény terjedelmű kötetet egy lélegzetvétellel megírni!

Jöhetett (nemsokára, de már Csabán) a (veszprémi) Jeruzsálem-hegy regénye, hogy fölkészüljek az igazi föladatra.

Szajna, Csabán? Hogyne, a Keres-mart felőli északi városrészt becézik így a jó csabaiak, hol a megszokottnál több a nagy vagány s (párizsi néger és arab helyett) a cigány. Parasztemberek s munkások negyede e tájék, a *szajnai csávók* híres verekedők; éppen olyan vad fiúk, mint a jaminaiak.

Ez még hagyján, de hogy némelyektől mit kaptam érte?...

A csapszékek népe megölelt s mindenáron szlovákul akart velem a világ értelméről értekezni. Akadt persze a lebuajokban vérbeli műítész (rövidesen tökrészeg) tanárember is, aki arról akart meggyőzni, hogy mindez semmi, ő sokkal jobb csabai történeteket tud, csak hát meg kellene neki írnia; nekem hogy mesélhetné el... Ha fizetek érte! No, nem egy-két korsó vizezett bort. A busás haszonból, amit zsebre lehet érte vágni! (Amit a sikeres könyv miatt a zsebembe képzelt; s valóban, a pár ezer példány többszörösét el lehetett volna adni, ha a kiadóm nem párt-, hanem üzletember.) Öcsém mulakatos haverja meg kuncogni kezdett, amikor meglátott:

– Igaz, hogy az ávós elfingotta magát az asztal alatt?

Mi tagadás, így mondta. Mi hogy írhattunk volna le effélét?!... De, eszerint, a jó csabai atyafiak is tudtak a sorok (szavak) között olvasni.

Hallotta, mert olvasni nem szokott. (1981-ben nagy valami volt ilyesmiről szót ejteni!)

Ez igen, volt az arcára írva, ahogy tovább haladt hümmögve az Andrássy úton (annak Tanácsi út korában).

...Élő író

Amikor behívtak a szokásos évi egyszeri vizsgálatra, félmeztelenkedésemet az egész állomás végignézte: jöttek sorban (egymás után, a kilincset egymásnak meleváltással adva) a szűrőipari dolgozók, hogy megcsodálják az egyetlen igazi csabai élő író.

– Most látok először élő író – bámult rám egy ismerős (mi tagadás, újdondász a lelkem), ki engem ugyan régóta ismer, de nem élő íróként.

– A Városháza előtt kellene máglyára tenni – égette volna el A CSABAI SZAJNÁN maradék példányait a város egyetlen élő szlovák népi írója, Szekerka uram, aki a negyvenes évek végén kénytelen volt villanyáramot vezetni a kilincsébe, mert százakat bolondított el mint a szlovák (vissza-, haza-, azaz hogy) kitelepülés egyik lelkes szervezője, ám aki az utolsó pillanatban meggondolta magát s itthon maradt.

– Miért nem inkább az erdélyi magyarokról írsz, akiket valóban elnyomnak?! – támadt rám egy valahai tánciskolai verekedőtárs (vagy húsz éve ittasságában a bokámat kezdte rügni, mire föl majdnem kitért a Balassi művelődési házban az általános hirig).

Bevallhatom, örültem a sajtóbeli dicséreteknek; az otthoni visszhang pedig hol kúpán, hol csak mellbe vágott.

A híres csabai zsífbpiacon megjelenésekor, 1981-ben 500 forintot kérhetett a könyvárus eme munkámért, miközben a bolti ára 19 francsi volt, ám az üzletekből hetek alatt eltűnt. Utóbb mondhattam: ha akkor, a nyolcvanas években számított volna a piaci siker, működik életre való könyvügynökség (ami kis hazánkban 30-egynéhány év múlva sem nagyon mutatkozik), amely fölkarol – megragadja a hasonló könyvsikereket –, a továbbiakban lett volna mit a kenyérre kennie (a tejsze aprítania /a disznó vékony-, a marha vastagbelébe töltenie/) a Sarusi családnak!

Az eredeti megjelenés 30. fordulójára jelent meg a könyv második kiadása, amelybe már visszarakhattam a szerkesztő javaslatára elsőre kiemelt beszélyeket. Míg 1981-ben a létező összes helyen méltatták szegénykét, 2011-ben az egyetlen érdemleges megnyilatkozás a világhálón volt olvasható. Csabán már nem árulják pult alatt a Szajná, mint egykor.

Szajna II? Mi az, hogy! Kiegészítve, pontosítván. Hogy most aztán.

Hanyatt

E könyvemben jómagam vágok neki, s mindenféle népfiai, hajdani hadfiak, többnyire megnyomorítottak, alkalmanként kiszolgáltatottságukban parancsra másokat nyomorítók kezdenek hanyatt úszni. Ahogy a címadó írás mesélője fogalmaz: az ember előfele halad, ám közben a szemét nem tudja levenni múlttól, elhagyott szülőföldről, elszakított és tönkrevert otthonról. Mindarról, amit magunk mögött hagy-

tunk. Hátúszás (még inkább gyorsúszás) helyett HANYATTÚSZÁS, mert ő nem hátra szokott esni, hanem hanyatt. Ő csak tudja. S hát nem nevetséges az ilyen ember? Nem vagyunk-e nevetségesek, hogy folyton emlékezünk? Mekkora ostobaság ma is frontról álmodni, vérrel álmodni, amikor álmodhatnánk pálmafás szigetről, hánCSRuhás örömlányról, marslakóról is. Álmodni sok mindent lehet, de álmodni, azt hiszem, nem csak a magyar ember nem szokott efféléket. A többször agyonvert ember (az agyonvert nem azonos a meggyilkolttal, az agyonvertet mindössze kupán vágják, s lehet, hogy ma is él, ha meg nem holt) álma érdemes-e a megörökítésre? Mert ezek az álmok gyakran nem is álmok, hiszen éjszaka is ébren tartja az álmodni, szebbet álmodni alig képes lelkét századunk megannyi borzalma. S ami föltör belőle álom helyett, „igaz történet” gyanánt háborúról, fogságról, meggyásról, arról nemigen tudott sem szépirodalom, sem tankönyvirodalom, sem néprajzi irodalom, sem semmi, legföljebb a dokumentumfilm. Hogy úszótársaim múltképe általános-e, nem csak az övek? E könyvben a vélhető igazság a sokféle mesélő egy-egy mondatából áll össze. Ám e teljesebb igazság sejthető-e, ha elhagyom mindazt, ami az Igazsághoz képest mindössze Valóság? (– írtuk az 1990-es kötet borítójára.) Hogy mit tett velünk ez a drága század.

... Micsoda mesék! Például az öregbakáé, akivel együtt feküdtem a gyulai kórórában. Hogy miután elmondta, ami kijött belőle a betegágyán a műtét előtt, fölbon-tása után nyomban visszavarrva már csak haldokolni hozták vissza a kórtermünkbe.

– Nem írja le?! – kérdezte rettegve, még mielőtt rájött volna, hogy kész, neki annyi.

Ennyi.

Suttyomban, mintha véletlen lenne a kezemben cerka s az merő véletlenségből mozog a papirusz fölött. Mert kért, nehogy rögzítsem. Még baja eshet.

Az 1980-as évek derekán hogye.

...Sekszpír-micsoda összes

– Jön a postás, hogy könyvet hozott. Én ugyan nem rendeltem, vigye innen, ele-gem van a könyvrendelésekből! Imre eddig kétszer rendelt a kocsmában, először va-lóban jó könyveket hoztak, ami a gyermekeknek kell a tanuláshoz, de másodjára va-lami színdarabokat hozott a postás, gondolhatod, azt hittem, megáll a szívem, amikor becipeltük a láda könyvet a házba és kiderült, hogy nem azokat a könyveket küldték, amelyeket Imre rendelt a vigéctől, nem, mind más volt, valami Sekszpír-izé, az, Sekszpír-sorozat, be is tettem a fiam szobájába, a miénkbe már nem fért a polcra. Sze-retem én a verset, mindent, szoktam olvasni, a gyermekektől meg tényleg nem sajnál-ja az ember a pénzt, de ezzel mit kezdünk, Sekszpír-micsoda összes, teljes sorozat, jól fest a polcon, nem mondom, de amit kapott tőlem Szabó Imre! A fene a jó dolgát, részegségében nem megint rendelt egy láda könyvet? Le is vertem érte a fejét. A színe miatt az a Sekszpír-izé jól néz ki a kis szobában, megette a fene.

Mondom a postásnak, nem rendeltünk mi könyvet, vigye innen, Imre rendeléseiből meg különben is elegendem van, nem vesszük át! Talicskám sincs, hogy betoljam az

udvarba az újabb láda könyvet, mamánál van, hagyjon békén. Nem oda Pest, ez csak egy könyv, mutatja, és Szabó Imre a címzett. A feladó meg valami könyvesbolt. Írók boltja, vagy mi a franc. Na, mondom, én akkor se veszem át, mennyibe kerül? Azt mondja, nem kerül semmibe, csak vegyem át, biztos ajándék. Na, mondom, ha ajándék, vissza nem küldöm, ajándék lónak ne nézd a fogát, adja ide. De a postást is furdalta a kíváncsiság, mit kaptam, megvárta, míg kibontottam. Látom ám, hogy te küldted, Hattyúúszás, novellák. Ismerős, rokon, mondom a postásnak, az ő könyve. Akkor biztos ez küldi anyádnak is, mert neki is viszek egyet.

...Izé, író

Hozza anyámnak, utána ő mesélte, ő is csak les, jól néz ki, még hogy ő könyvet vegyen, hisz olvasni sem tud, olyan rossz a szeme! Nem, nem kell érte fizetni, így anyám is elfogadta. Valami rokona küldi, izé, író, magyarázta anyámnak a postás. Persze, Misi lehet. A szomszédasszonya meséli neki esténként, miket írtál a könyvedben, hogy olyan k-betűs volt a nagyanyád, meg a többit. Nagyon élvezzük, a legtöbb mint ha megtörtént volna. Itt háromszor volt olyan, hogy várták a vőlegényt, várta a násznép a lányos háznál, ott voltak a vőlegény rokonai is, de csak nem jött a fiú! Várta a lelkes, várta a tanácsi ember is, a végén, vagy másfél óras várakozás után telefonáltak, a szomszéd faluból való volt a vőlegény, mi történt, miért nem jön a vőlegény. Addigra már kórházban volt a vőlegény, úgy megverte az apja, amiért nem falubeli tanítónőt akart feleségül a fia. Pár éve volt, az a másik kettő régebben. Nem is vette el a fiú a lányt, a násznépnek szétoztották a rengeteg ételt, hordtunk mi is egy kicsit.

Péter bátyád is ott volt Jancsi esküvőjén, most lesz egy hónapja, tudod, Pesten laknak. Az öreg állandóan engem akar táncoltatni, mert hogy rajtam van mit fogjon, ő azt szereti, igaz, megütöm a mázsa-tízet! Kicsi ember, de neki a hozzá hasonló nem kell, csak a jó kövér nő! Mondta is Jancsinak: Fiam, én még olyan lagziban nem voltam, amikor a menyasszonyt meglátva ne állt volna fel a szerszámom! A te lagzid az első, amikor nem áll föl.

Nem tetszett neki, mert bármilyen szép kis nő ángyi, pici, törekeny teremtés. Bátyádnak meg a másfél mázsa az igazi!

Ne nevensz, így van.

A Hattyúúszás után mit írsz? Remélem abból is küldesz. Hadd egye a méreg az embereket, hogy nekünk ingyen könyvet hoz a postás.

(Egyenest Csonka-Biharba.)

Kispázsit

Aranyuccai Lipták Pál szerint a mi corvinkai Pázsitunk csak a Kis-Pázsit volt, az igazi – a valóban jóval nagyobb – a lőtéri. Nekünk – a bánáti, a corvinkai és a kastélyi kölyköknek – maradt Pázsitnak a sajátunk.

A PÁZSIT című beszélyem (róla kapta az 1983-as kis kötet a címet), amely a mi gyermeki világunk ifjúi rajza, a legelső, 1967-ben íródott kisregényem maradéka. A

Mert a szellő szépen fúj című első nagyobb elbeszélői vállalkozásomból ennyi maradt meg. A nyolcvanas évek legelejéig kerülgettem e kisregét, nem tudtam, mi a baja. Éreztem, hogy van benne valami, de nem jutottam vele dűlőre. A végén – másfél évtizedes rágódás után – kivágom belőle ezt az egészséges, életteli részt, a többit eldobom, ennek pedig meg kell állnia a lábán!

A csíny sikerült: 1981-ben ezzel mutatkoztam be Juhász Ferenc Új Írásában, s rögvest beválogatták a Kőrkepbe, majd magam a saját könyveimbe szerkesztettem *Pázsitomat*.

...Addig simogattam, húztam, igazítottam, változtattam, míg olyan nem lett, amilyennek eredetileg a kisregényt képzeltem! Tizennégy magyar – csabai, pesti, debreceni, veszprémi, füzfői és fehérvári – év kellett hozzá.

Szülővárosom Aurora (szurkáló) nevű „folyóirat”-ának főszerkesztője visszaadta, hogy ezen még dolgoznom kell. Mire mérgemben az Új Írásnak ajánlottam föl, ahol azon nyomban meg is jelent – hogy ezzel szerzőjévé fogadjon, míg ezt megteheti, a jeles pestbudai folyóirat. (Hogy a 2010-es években hasonlóképp járjak.)

...Honnan tudtam volna akkor (amikor írtam), hogy a Corvin utca végi pázsit, sáncpart és árok, rét, mocsár s tó az 1990-es évekre úgy eltűnik, mintha sosem lett volna?... Merthogy elejétől a végéig beépült.

Azért szinte jobban jártunk, mint az aranyuccaiak, honvéduccaiak, lőtériek, csányiuccavégiek a maguk Nagy-Pázsitjával, melyre, mindjárt a Körgáton túl, városunk bölcs atyái által a nem is túl mélyben a Kőrösnek futó erekkel táplált Kenderáztatóra telepített toronymagas szemétdomb hullajtja szennyes könnyeit.

TúlaGulág

Sógorfalvi beszélyek alcímmel, Veszprémben jelent meg, a Vár Ucca Műhely zárta magába 2005-ben. Alexa Károly vállalkozott a várbeli bemutatóra.

Posztkoloniális irodalom, magyarázza Bertha Zoltán a TÚL-A-GULÁGot. Mert be kell valahová helyezni. Rendbe(n). S milyen igaza van, rend a lelke ennek is.

Nem skatulya, csak a helye. Hogy az is értse, akinek nincs ínyére.

Mire föl a helybéli hangház (úgy mint rádió), avagy képláda (helyi tévé) kisasszonya azzal állt elénk a hangfölvéző körtéjével, hogy jó, jó, szép, mi az, hogy, de... kinek tetszett írni? Kit érdekel ez?

Kit, kit. Akinek írtuk. Nem?

Biztos nem nektek.

Nem akik szórakozni akarnak, kikapcsolódni (ebből a szemét világból), hanem akik érteni szeretnék, honnan hova, mire föl – ne adj Isten közben el-elnevetve magunk. Magunkon, nem csak a másikon.

Hogyne, már túl a Gulágon. Túl kommunizmuson. De még. Ki tudja?

...Tudhatja.

Egyik-másik túl közeli. A történet, a hős, a szereplő.

Jobb, ha lapozunk.

Végig a Corvinkán

2010-ben jelent meg Csabán, Barta doktor kiadása. Nekem igen kedves kötet. Jó a tenyeredben érezni.

Vasy Géza mondta volt egyszer: látja, szeretem a könnyen kézbe vehető, tenyérbe kívánczoló ügyes kis könyveket. S mi tagadás!

Inkább, mint azokat, amelyeknek a kézben tartásához kottatartó állványra is szükség van. Amelyeket emiatt aztán eleve elkerül az ember.

Amitől még lehetsz dög unalmas a kisded munkácskáiddal...

Hátha mégsem.

Mindenesetre ettől (ha nincs ínyedre) könnyebb megszabadulni.

Végig a Corvinkán... Elbeszélések az engem fölnevelő városrésztől, városnegyedből, a Corvin uccából és a környékéről. Persze, a Körös-parttól, s a Pálya mellékéről, az egykori I. tizedről–kerületről.

Corvinka? A szívem kitéve elétek. Ha elég valamire.

A címlapon: apámmal, anyámmal a Körös-parton... Kicsi gyermekként. A háttérben a Gyulai Zsilip – a Körössel.

Hosszú ideig másra készültem. Mást szántam ehhez a címhez. Utcarajzhoz gyűjtöttem – s gyűjtöm, habár csöndesebben továbbra is –, s az élére került volna; az Alvégi Főucca házait, családjait, lakóit sorra véve immár 300 évet fogna össze... Mert 1718-ban jöttek ide – állítólag – az első felföldi tót telepések... a kisded kálvinista magyar faluba. Hogy nagy-nagy tót fészket rakjanak... Csabából.

Uccarajz – műveltebbek nyelvén utcaszociográfia – lett volna. Lehetne. Lehetett volna. Ha valakit érdekelne.

Végig a Corvinkán... Szülőházaddal a szívében.

Ami már csak ilyen.

– Apád egyszer azt mondta, a Corvin utca fog téged híressé tenni!

Ha híressé (hála Istennek) nem tesz is, útravalóval valóban ellát egy életre.

Sem Lajta, sem állat

LAJTABÁNSÁGI ÁLLATMESÉK a címe, ám nem örvidékiek az elbeszélések hősei, állat történetenként – véletlen vagy sem – épp csak egy-egy, Lajtabánság pedig (valójában) eleve sem égen, sem földön... Viszont igaz, ami igaz, mese az egész. Mese, mese.

– Cselezünk, bujkálunk már megint?

Mire jó ez a.

Serfőzőnek írom 2017 nyarán (a pesti író-vendégházban), hogy kéri, küldjem el neki a Tokajból kocsikázásunkról írt beszélyemet. „Kedves Simi! Remélem, jól vagy; láttuk a vendégházban, hogy már valóban hazamentetek Egerbe. Ígéretemhez híven – miután túléltek az itáliai nyarat – küldöm mellékelten azt a bizonyos beszélyt, amelynek Simó, Petya meg Miska a szereplője, hallgatója-nevetője Rózsa asszony-ság. A Lajtabánsági állatmesék című kötetemben látott napvilágot, kaptál ebből a

könyvemből. Péter elkérte, hogy közölje a lapjában, a Poliszban, de a fiatal szerkesztők lebeszéltek, mert szerintük a szerző hülyét csinált belőle... Nem engedték lejártni. Péternek nagyon tetszett!!! Neki volt igaza. (Nyugodjék békében!) Őlel: Miska”

Az Oda, vissza – félúton c. írásról van szó, kötetünk egyik darabjáról.

Hogy a többiről ne is beszéljünk.

Lajta, bánja.

Odavarázsoltam a máshonnan való történeteket.

Hogy ki ne eresszük a kezünkéből... ami a miénk?

Népi avantgard

Mi más lenne – lett volna – a NÉGY KICSI MÉRGES AVANTGARD. Négy beszély az 1960-as évekből, 2013-ban. (1967-beli debreczeni diákgyúrajzzal a címlapon.) Közreadott száz magyar példányban – a Corvinka Könyvek sorozatában, azaz földalatti kiadványként, megírásuk után fél évszázaddal.

– Nem gondolod, hogy túl sokat írsz?

Komi.

Lassan a ki tudja hanyadik. Már-már az ötvenedik? Az 50. fordulóra.

Ha egyszer akkor nem tetszettek kiadni!

Ma sem, neked kell nekiállni. Nekiveselkedned!

...A város állja a felét, egy magát megnevezni nem akaró egy (1? nem inkább 2?) magánszemély a másik 50 %-át a nyomdaköltségnek. Aki magát „egy magyar”-nak nevezi. Mint Gyula-Ajtósfalván Dürer emléktáblájának az egyik- másik – állítatója. (Láttuk volt az emléktáblát Csabáról arra kerekézvén.)

Valakinek csak eszébe jut!

Ha. Ha eszébe.

Antall Pista mondotta volt eme kötetkémet forgatva. Megtoldotta az én nevemet még egyvel, kettővel, hogy ha minket akkor engedtek volna szóhoz jutni, egész más irányt vehetett volna a magyar irodalom. Szóval hogy a nemzedék hangja.

Mi lett volna. Ha.

Kormos István mondotta első – debreceni deákként összeeszkábált – kötettervem elhárítva: „Amerikában kiadnák”... A Móra, mint Kozmosz, ezt nem tehette meg.

Kár.

Nem baj!

Így.

Utólag.

Mit szólt volna hozzá a világegyetem? Semmit.

Vadak voltunk, vadak. Igaz!

Ám ennyire?

...Címlapján valahai deák hölgyismerősünk rajza mimagunkról deák teadélutáni vetkőzőszámunkat – és kalotaszegi írásos szeredásunkat – (valamint jégeralsónkat) (nagy fülünket, kopsz fejünk búbját, szemérmünket) megörökítvén.

Válogatott huszonegy

Bertha Zoltán csodálkozik rá a NYÍLIK A SAVANYAUBORKA-VIRÁG-ra az Írószövetségben:

– Ez reprezentatív kiadás!...

Valóban úgy fest.

Láthatóan örvendezik e kijelentésnek a kiadó egyik vezetője.

Előszavát K. Gy. írta. Így írtam, adtam le, s így jött vissza az utolsó nyomdai számítógépes változat. Mire a könyvben a tartalommutatónál már kiírja a szerkesztő: Kállai Gyöngyi. Mert hogy, valóban, válogatónak őt jelzi a könyv.

Miközben, valljuk be, Kurta Gyuri – Györgye öcsénk – az elkövető! Személyesen.

A címlapon a csabai zsidopiacon vett száz évvel ezelőtti képeslapon magát mutogató szépasszony. Kosár virággal. A képeslap könyvesházunk egyik polcán... Hátlapján a címezés: „Tekintetes Fáy István urnak Helyben Vécsey-utca”. A bélyeg a „MAGYAR KIR. POSTÁ”-é. A pöcséten „BÉKÉSCSABA”, s mintha „1915. JAN.-2” lenne olvasható, és fölülütés: „Hadi segély 5 Özvegyeknek és árváknak két (két) fillér”. (Nem kettő fillér, két fillér – mert, háború ide, amoda, még tudnak magyarul.) A levélen lévő üzenet pedig: „Boldog újévet kíván szerető barátod: Békéscsaba, 914 XII 31...” ... Valaki.

Fáy Kati néni, amikor e lapot vettem, még élt. Ha összefutok vele az uccán, megkérdem, ki volt Fáy István. Tán az apja?

Kicsi, kicsi, kicsi csabai világ!

Az evangélikus gimnáziumot elfoglaló állami közéletanoda tanára vala az 1960-as években Fáy Kati néni, majdnem minket is tanított. Majd Vasas Mihály dolgai után járva akadtam rá az iratokban: tanártársa a leánygimnáziumban a festő–író Vasasnak, Csaba első regényírójának.

Mihály, Mihály! Öregfiú.

'914 vége? Ha ilyen képet küld valaki a futóárokban fagyoskodó magyar fiúnak, vajh fölmelegíti-e a csábos széplány mosolya, vagy csak a szerelmére gondol? Hogy a rác avagy muszka, később talján golyó nyomban le is terítse?

Békeidők, békebeli...

Borulj a keblemre!

Hogyne, száz évet fog össze e kisdud beszélyfüzér. (Öt évtizedkötetből.)

Huszonegy! Fronton innét, fronton túl. Árkon-bokron...

...Zárszó?

Firhang! – tán mégsem.

(Mert tegnap megint összeírtunk valamit...)

* Részlet a készülő KÖNYVEK HAVA című kötetből.

A tanár naplójából

Zombik az úton

Nyitott dimenziók, avagy a zombisodás ellen való orvosság

Jelenetek

Ki üt (el) kit? Egy gyalogos elütött egy autót. Ilyen hír nincs. Sok a baleset, ütközések: autó autóval, autó motorossal. De mindig autó üt el gyalogost, biciklist. Igaz, olykor kivilágítatlanul közeledőket. Egyre jobban érzékelhető a rolleres, a biciklis, a gyalogos terjeszkedése. Úttesten, járdán: fülhallgatóval, okostelefonnal, közlekedési szabályokat áthágva. A gyalogos így kel át az útkereszteződésben, hosszan baktatva, átlósan. A lelépés előtt sem néz körül, menetelését a forgalomtól sem zavartatva folytatja. A megszeppent autós dudálni sem mer, fékez, megáll, kívár. Az autonóm személy kibontakozik, teret enged vágyainak. De így közben rombol. Nagyon modernnek képzelet magát. (Ütközés után, lehet, „poszt”... lesz.) „Modernizáció csak ott képzelhető el, ahol az individuum és a közösség törekvéseinek harmóniája, egyensúlya fennáll”. (Körmendy Lajos tanulmányát többször haszonnal forgattam.) A zombi-jelenség ismert: zombik közlekednek közöttünk. Az ütközés elkerülhetetlen.

Zombisodás. Egy 10 éves forma, rolleres kisgyerek gyorsít felém a járdán. Járánya modern, hasít a srác. Fején fülhallgató. Nem énekel, vélhetően édesanyjával (pardon: anyukájával) beszélget. Önfeledt arcán látszik a határtalan szabadság boldog élménye. Amit nem győz hangoztatni: Szeretlek, én is szeretlek...! Aztán lesuhan a járdáról. Kivág az úttestre, srégen át, s már a másik járdán ugrasztja a gyalogosokat. Közlekedési vagy úti zombi. Zombizók. Zombi-effektus. Létezik. Súlyos. Máris nagy irodalma van. És megint megy a vita: nem túlzás ez? A méltatlankodó gyalogosok, a járművezetők lehetnének belátóbbak. Na, és a rendőrség... megint túllépi hatáskörét – korlátozza a szabad mozgást. „A járdán lehajtott fejjel okostelefon bűvölő, fülhallgatóban bömbölő zenével baktató gyalogosok képe bizonyára mindenki számára ismerős. **Ők a közlekedés zombijai, akik tudomást sem vesznek a körülöttük lévő világról,** nekiütköznek más gyalogosnak, esetleg körültekintés nélkül lépnek le a járdáról. Abba azonban talán kevesen gondolunk bele, mekkora veszélyforrás ez a fajta magatartás.” A rendőrség figyelmeztető kisfilmje felháborodást váltott ki egyesekből? Miért és miért csak... és a rendőrség csak ne provokáljon!

Na, és itt már a divatos ideológiáknál tartunk. Hogy eközben megsérül a gyerek, törik lába, keze, feje? És már is toljuk a felelősséget mindenki másra, leginkább a hatalomra. Hárítja az egyén a felelősséget, csak erről van szó. A rolleres kistrácnak most még szerencséje volt. Neki nem tudtam szólni. Elsuhant. Ki tudja, meddig? A

szelíd halandó meg ugrál a hasító rolleres/biciklis elől. Zombivilág? Legyünk belátók, legyünk megértők. Amíg tehetjük. Igyekezzünk, mert közeledik a rolleres.

Vigyázz, ha jön a gyalogos! Egy-egy közúti balesetnél, még ha egyértelmű is a vétség, akkor is egymást hibáztatják a szereplők. Meg az utat: „veszélyes szakasz...” A gyengébb az erősebbre mutogat: gyalogos a biciklisre, biciklis a motorosra, motoros az autósra, mindenki a kamionosra... Amikor egy-egy beszélgetésben szóba kerül a téma, vagy könyvbemutatón hozom elő jegyzeteimből, mintha csodálkoznának: miért lenne ez olyan nagy ügy, miért foglalkozom ezzel annyit? Mert a kicsiből, oda nem figyelés nyomán lesz a nagy. Megfigyeltem, hogy a gyalogosok szabad utat engedélyeztek maguknak, átlósan, srévizavé mennek át az úttesten, újabban már huzamosabb ideig ott haladnak, fülükben dugasz, kezükben kütyű. Az Autóklub legújabb száma bő tájékoztatást ad. (A lapot évek óta kapom.) Néhány részlet: „A gyalogosokat érintő, valamint az általuk okozott balesetek száma egyaránt csökkent 2018-ban. Évente a gyalogosan közlekedők 900-1000 közúti balesetet okoztak, és a balesetek közel 40 százalékában őket terhelte a felelőség. 2010 és 2018 között átlagosan évente 70 gyalogos vesztette életét Magyarországon saját hibára visszavezethetően.” A statisztika sorolja a típuseseteket, a balesetek fő okait: a gyalogos... vigyázatlan, hirtelen úttestre lépése (minden évben több mint 400 személyesérüléses balesetet eredményez). A második leggyakoribb ok az úttesten tilos jelzésen, illetve tiltott helyen való áthaladás (nagyságrendileg 200 balesetet jelent). A saját tapasztalat: Budapesten, a Bosnyák téren idősek is mennek át pirosnál, de járókerettest is láttam átbattyogni, olykor két gyalogátkelő között. Szerepet játszik az ittasság. Éjszaka nem viselnek fényvisszaverő ruházatot. A szaporodó gyalogos baleset okozója: a mobiltelefonok (főleg az okostelefonok) használatának rendkívüli mértékű elterjedése. Illetve ezek nagy figyelemvonó hatása (közúton, úttesten, vasúti átjáróban, HÉV megálló mentén stb.) Aki nem hiszi, járjon utána. Ha személyesen igyekszik a gyalogos: csak óvatosan! A jó gyalogos nem holtig tanul. Tájékozódik: Magyar Autóklub hírlevele, az ORFK-ÖBB forrás alapján, 2019. július 12.

Gázol a gyalogos. „Egy gyalogos elütött egy autót. Ilyen hír nincs.” Ezt írtam korábban. Nem kellett sokáig várni. Megtudjuk, hogy az újságíró szemeláttára történt az eset. Ugyanis ő ült az autójában, éppen indulni akart, de kivárt, mert egy gyalogos közeledett feléje. Leszegett fejjel, okosozott a kütyűjével. Se nem látott, se nem hallott. A sofőr látott, de nem akart hinni a szemének. A gyalogos egyre csak közeledett, míg végül nekiment az autónak. Karambol. A zombik köztünk vannak, nevük is van: „telefonbeteg”. A telefonbetyár már a múlté.

Konklúzió: az a feneség áll be, hogy bármennyire is igyekszünk, s bármennyire is feltárulnak a dimenziók rejtélyei, az önfeledt használat során nyomban megannyi új keletkezik. Szóval, még hasznát vehetjük Edward Hall nyitásának: *Rejtett dimenziók* (Gondolat, 1966.) A rejtélyekre fogékonyak az emberek.

A francia abszurd színház is felöltlik bennünk. Az irodalmat szubjektív élmények is táplálják. A hetvenes években, az első tanári ösztöndíjas utamon, Párizsban én is nagy érdeklődéssel mentem a Quartier Latin híres színházába: Rue de la Huchette 23. A földszinten egy alig ötven főt befogadó terem, dugig tele többnyire külföldi, „vájtt fülű” turistákkal. A „Spectacle Ionesco” keretében *A kopasz énekesnő* (La Cantatrice chauve, 1949) és *A lecke*, más fordításban: *Különóra* (La Leçon, 1950) volt műsoron. Furcsán nevetgélünk. Hogy is állunk létünkkel, létünkben, ha folyton handabandázunk, ha nyomjuk az üreset? Később magunkra eszméltünk. Az orrszarvú (Le Rhinocéros, 1960) már keményebb darab volt, megrázó. Orrszarvú a társasházban, még ilyet!? A lakók idomulnak, valami titokzatos kór („rinocerotisz”) hatalmába kerülve erős késztetést éreznek, hogy orrszarvúvá változzanak. Csordává lesznek, megszállják a várost. (Nem véletlen: Rinocéroszok címmel is ismert a darab.) A rémisztő helyzetben egy félszeg kishivatalnok ellenáll, fegyverért kiállt, felveszi a harcot a „kollektív eláztatás ellen”. Így őrizve embervoltát, jelezve: a „humanizmus nem járt le!”

Eugène Ionesco szerint az emberek hajlamosak arra, hogy a készen kapott ideológiákat gondolkodás nélkül befogadják, aminek a végeredménye: a „személyiség nélküli automatákból álló társadalom” (Legeza Ilona). Rinocérosz-társadalom. Abszurd. Zombitársadalom? Br. A drámák a II. világháború után születtek, a színházi bemutatók fokozatosan hódítottak. A román származású francia szerző, más művésszel együtt jól ráérezett: mára az abszurd valósággá vált. És mi lesz a humanizmussal?

Olvasói levél

Életfáink. Szavak egy folyóirat képeihez. Oláh András fotóihoz próbálok szavakat találni. Képek a szavak között, a *Partium*, 2019. nyári számában. A fotók, visszafelé pergetve a filmet: *Elhagyatva* (templom), *Kőarc* (természetszobrászat), *Kilátásaink* (levegősen csillogó), *Nyomaink* (dolog volt), *Gyökerek* (kapaszkodás-ragaszkodás), *Otthonaink* (védve vagyunk), *Harangláb* (szédítő mélység), *Maradványaink* (voltunk – vagyunk?), *Récek* (átlátunk), *Párhuzamos élet* (együtt ölelésben), *Kiúttalanság* (de hova, de hova...), *Torockószentgyörgy* (mementó). És számomra a fő kép, a nyitány: *Átváltozás*. A hátsó borítónak nem adott címet. Lehetne: Biztatás, Utunk... A fedő borítón: személyek, járdán, faltövében ücsörgő anya a kislfiával, szegényesen, mintegy a „biztonság kedvéért” lefedí a szimbólumokat... Lehetne: *Várakozás*... Így együtt: élet az elmúlással (összefonódva, de összekapcsolva biztosan), folyamat, alakulásaink, ember és természet egymásra utalva. Átalakulunk és elmegyünk – elmegyünk és visszajövünk.

A képekre jellemző, külön szemlélve a szövegtől, a megkomponáltság, önálló fűzér: az emberi élet és pszichikum, szociológia, házak és hazák. A magyar nép megélt és képzeletvilágának csodálatosan színes megragadásai, együtt pedig megfogalmazásai. Megjelenik a magyar nyelviség – képi nyelviség – élet, történelem, sorsok, ezek hangzása, villanatai, az egyedi, a magyar nyelvű vidék („Magyar nyelvű otthon”) és az egyetemes lelkület, érzület, átváltozásokkal. Ez erőre vall, tudatos, fel a fényre!

A témával összefüggésben, kommunikációs szempontból, vessünk egy pillantást Kafka „észleléseire”. Aröviden vázolva, ma két dimenzióban él az egyén: 1. Világháló, internet, ahol mindent elér, reagálhat és megteszi, megy a közlés-fogadás. Mi a tárgy? Ki a másik? Mi az üzenet? Satöbbi. Lehet élvezkedni, kommunikálni. 2. Az utcán valaki rálép internetes egyénünk lábára, már nem kommunikál, káromkodik – a kommunikáció csapdája. Változik a helyzet, s vele sok minden. Franz Kafka írt ilyesmire: „Az átváltozás” című elbeszélésében (1912). Más időben, más körülmények között, nála ez abszurd, megjelenik az elidegenedés, némi groteszk felütéssel. Oláh észlelései: meghökkentőek, furcsák, elsőre talán még csúnyák is, szürke göcsörtök, merev falak (ám színes felvételen ez másként mutat). Szóval észlelése nem karkai, kökemény realizmus.

És a képek szövegbe illeszkedése: nem díszítő elemek. A lapban a szöveg (vers, novella, tanulmány): irodalom és kép együtt, újabb kompozíció. Ez már a szerkesztői felfogás és megjelenítés erénye. A fotók keletkezése is meghatározó. A szerző szíves közlése nyomán tudjuk, hogy ezek a képek és a lapban már megjelenő képek is „korábbi erdélyi túráink során születtek”. Ezek a túrák nagy távot fognak be, esetenként Krassó-Szörény megyéből kis átruccanás Szerbiába, Galambócra. Kiállítás is felvetődik, zenével, irodalommal. A fotós elhárítja, kiállításra ezek nem alkalmasak. Ahhoz „komolyabb fényképezőgép kellene”.

Mindegy is. A képekben ott a költő. És ahogy a jeles esztéta, Tarján Tamás értékelte: Oláh András a drámát is líraként érzi. (Mint ahogy azt már többször említettem.) Költőnk széles műveltségű ember, aki tudásának szintézisét teremti meg verseiben, esztétikát, gondolatokat nyújt át, érzelemmel. Fotóit is líraként érzi, a fotópillanatokat költőként megérzi, futópillanatként ragadja meg. Így örökíti meg őket, s teszi maradandóvá a tárgyat, helyet, érzést, szimbiózisban együtt. Képeit átjárja a költészet, egyedi hangok, fűzérelt harmóniában. Eredeti ötletek, egyedi meglátások. Pillanatfelvétel: kattog a költő gépe, villog a vakuja. Villogj költő, sokáig! És szinte halljuk alatta a zenét: *Egy kiállítás képei*. Ez már Muszorgszkij, „öntörvényű metrika, merész harmóniavilág”. Semmi nincs távol.

Sz. Tóth Gyula, 2019. augusztus 19.

Megyer-hegy Tengerszeme

(eszperente meskete)

Kezdem ezzel, leszégezve menten: eme keletebbre keletkezett nevezetes hely nem egyetlen tengerszeme, hegytetejen megrekedt csepp tengere e nemzetnek, de fessebb s keresettebb egy sem lehet! Nekem eleve kedves, egyenesen szent, hejszen menyecskeseregem – egy meg egy meg egy helyes, kecses s cserfes gyermekecske, melyeket nemzettem (ex)nejemnek – e jellegzetes hegyre keveredett fel legeslegelejb velem! S meg lehet, hencegnem nem kellene vele: tette ezt nevetve meg lalkendezve! Egen, ezen nem meszes, ehelyett rettenetes melegekben edzett hegynek teteje lett kezdetek kezdete e nevemre vett cseppke seregnek, s nem egy természetesebb, ellenben nem hegyesebb hegy „Tevere” felett, nem messze, mely egy szem meredez, s mellyel kelhettek, fekhettek, ezt lesve reggel, este. (Mert nevezett szerettek e tengereken kereken felezerrel fentebb emelkedett hetyke hegy mellett cseperedtek fel, de kedvet nem szerettek emlegetett tette, ehelyett tespedtek – s cseperedtek csendben – lentebb. He-he!)

De e kezdeteket feledve belekezek hevesen, elmerengve egyebeken es...

Mert e fentjelzett fess, emellett sejtelmesen rejtelmes hegy eredete eleve egy rege – mese egyenesen! Hejszen fejedelmek, hercegek, meg nemegyszer nemtelen nemések versengtek, s befektetve, rendelkeztek vele – esetleg rendelték benne termett, helyben felszeletelt elemeket –, s ezzel telt el ezer esztend' fele. Keresett lett szerfelett e hegy belseje – mely nem szent, rezet s cementet, de egyebet rejtett! (Emlegetett fekete, veres, meg felkeveredett s megdermedt tengerfenekékbe temetett meszes elemeket erre-fele nem lelhetek fel, de egye fene.) Ez, persze, nem ment sebesen meg tehermentesen, egyszerűen vetekedve – meg kellett szenvedjenek rendesen erre rendelt emberek, nem pepecselve, ehelyett „levet eresztve” feszt, de persze nem kergette csecsen meg cseh se ezeket –, s szerencse es kellett rengeteg. Egy eleve: e hengerekben lefejtett, s keresztben elmetszett kerekded lemezek megfelelték teljesen egy szeleknek szentelt szerkezethez, mely eledelnek teremtetett, megerjesztve s -melengetve kenyereket eredeztetett szemeket reszelt le ezer meg ezerszeresen. Ezekhez, persze, rengeteg lemezes test kellett megye s nemzet szerte, s ezzel egyetemben elterjedt rendesen Megyer-hegy eme remeke: kereskedve keletje lett keleten meg bentebb egyszerre! (Megjegyzem e rejt-jelben, mehettem erre meg emerre, nem leltem egyebet semerre sem: Szentendre negyven esztendeje megteremtett, s embertenger lepte neves mentshelye, meg egy Szeged s Szentes mellett megmenekedett jeles lelet szeles kereke es e hegyen termett „mrev lemezekkel” szeletelte nevezett szemeket.)

De beljebb menve ebbe, e nevezetes hegybe...

Mert le kell fektetnem, egyben festenem nektek, ennek menete s rendje (menetrendje?) „merre ment”, s mely cselekedetek vezettek el jelen helyzethez. Hejszen feldereng: e kegyetlen helyen repeszek repdestek, emlegetett lemezek repedeztek – esetleg egy-egy szemcse mehetett szemekbe, ejthetett sebeket fenetlen penge, fejsze, hegyen meg felcser nem terem, s betegeket sem jelenthettek –, de erre se remegtek meg s

rezeltek be e megedzett szervezettel rendelkezett szenvtelen szerzetek, s e velek lemet-szetett kerek szeledek kerekedtek fel, mentek veretes szekereken messze, messze... Persze, erejek ereje kellett ehhez, s terheket emelgethettek eleget erre feleskettek. Fejtettek reggel, s felejtettek este: tej meg ecet helyett hegylevet* nyeldekelve! (Nem vedelve, kefemesterekkel versenyre kelve, mert erre nem telt, de persze cefre, meg gyenge szeszek sem feleltek meg.) Hejszen nem szentek, de esendett emberek lehettek ezek, melyek kenyeret keresve – esetente hetekre felmenve, s ellen-nemmel sem elegyvedve-enyelegve – megszenvedtek felette, lehetetlen s veszedelmes helyzeteken es feljebb kerekedve. Teszem ezt, fejtve e helyet, egy feneketlen vermet, egyben medret teremtettek, melyben megrekedtek fellegekben testet nyert, s megeredve cseppekben leesett nedvek. S mert e „meder” megtelt csendben, e felesleget leeresztve – ehhez hegyet repesztve s csermelyt teremtve – mehettek egyre lentebb. Hejszen e tett elengedhetetlen lett, s jeleznem sem kell, ezzel nem percek, de hetek mentek el...

Megjegyzem, menedzsment, tender, tervek, egyebek sem kellett fentebb lefestettekhez – emellett selejtet sem termelhetek, esetleg egyet-egyet –, de ezermesterek ezer esztendeje es nevelkedtek s jeleskedtek erre: s egy se Mekk Elek! Mert tehetetlenek meg telhetetlenek nem lehettek eleve – jelen embere, bezzeg! –, s merszet, eszet meg segedelmet sem szerezhettek receptre. (Egyszer cseberbe, egyszer meg vederbe? Szedte-vette-teremtette!) Ellenben megengedem, egy-egy kecske ellegelt erre fenn, fejsze- meg szekerelengetve meleget kelthettek, s fedelet es leltek helyben. S eme deres fejekkel meg eres kezekkel megteremtett termekben berendezkedve heveredtek le estelente – zegernye ellen bekecsbe meg lebernyegbe betekerve, pecsenye helyett lencse- meg lebbencslevest meregetve –, esetleg telente es e fegyenteleppel veteke-dett menhelyen senyvedve. Elevenen eltemetkeztek e hegybe...

S e nevetlen mesterek elmentek, de el nem lettek feledve! Mert e meredeknek nehezen nevezhetett szeretett hegyecske, megtermett kenyerecske ezen eres kezekkel s nyers tenyerekkel meg lett szegve, ellenben menthetetlen nem lett teljesen: teteje, s „bele” negyede elveszett, de ezzel nem rettenetesebb, ehelyett kellemesebb lett. Kell ecseteljem? Festenetek sem lehetne szebbet! Nem tenkre ment, de teret nyerve ehhez, remek terep teremtett erre feltekergett nemkeveseknek! Sebhely helyett enyh-hely keletkezett, egy hegyek keretezte meserengetegbe helyezve. Melyre este csend telepedhet, reggel meg nyest, pele, szender szendereg benne – medve egy se! –, s ezek felett fecske evez meg lepke lengedez...

Befejezve: gyertek e rengetegbe rengetegszer, s felfedezve, vessetek szemet ezen „eleven leltre”... de szemetet semely esetre se! Mert felgebeszkednetek sem eshet nehezetekre – jeleztem, ezt zsenge gyermekem es megtette kedvtelve –, betelnetek fentleltekkel meg nem lehet eleve! Egyszerre Zen csendje meg zene lelketeknek, hejszen szellem lebeg e delejes hely, egyben kedvenc tengerszemem felett.

Mely cseppben tenger, s tengerben csepp...

Ezeket lejegyezte:

„Keszeg Levente”

(e kerge nyelv ernyedetlen mestere, egy hegyre termett, s szelekkel szerelembe esett lelkes ember, emellett „eretnek szerzetes”, s nem melleleg, nevezett Mekk Elek helyettese, melyben nem egy Teller Ede, de egy Herczeg Ferenc... nem, Benedek Elek veszett el)

Kelt(em): szeptemberben, egy kedd reggelen

THE END

** Ez – serrel szemben, s emlegetett „merv lemezekkel” egyetemben – helyben termett, s fejtve es lett... (S e geget nem eresztve, egyben leleplezve e Levente- nevezettet: „Tevere” mellett kelve-fekve, nem vetette meg ez sem, egyenesen szerelemmel szerette eme szent elegyet – mely nem ereklye, ehelyett „levek fejedelme, fejedelmek leve” –, s nem kirtelve, e percben es epekede erre! Hejszen kecsketejen tengve meggebedne, emellett elmenne teljesen esze... mek-mek!)*

Czine Árpád: Korlátaink

Füzet a zöldségeskertről (III.)

(napló: beszámoló, tüzetesen)

Mottó: „*A három szép: a gyermek, a nő és a virág.*” (Szabó Pál)

„*helyezetté őt az Eden kertjébe, hogy művelje és őrizze azt.*” (Móz. I. 2. 15.)

Kovács Szilviának, Karcag város alpolgármesterének, „A legszebb konyhakertek” programigazgatójának, valamint Lingné Orosz Hajnalkának és Sipos Gábor kertészmérnöknek, továbbá Németh László, Somogyi Imre és Veres Péter emlékének

Május 25., péntek (10 - fél 13). **Sherpa 100EC rovarölő szerrel (5 ml 10 liter vízhez) megpermeteztem a burgonyát, borsót, babot, paradicsomot, paprikát.** Élelmezési várakozási idő burgonyában **14 nap (letelik június 8)**, a borsóban, babban **7 nap (letelik június 1)**. *Szenzáció a Mohikán uborka: gazdagon nő, sárgállik a sok virágtól a föld, már messziről (a kaputól bejáró útról) jól látni! A Magyar kincs virágzik. Rettentően büdös ez a permetlé, de hátha távol tartja a nyulakat is a babtól. Valami furcsa betegség (talán gomba) támadta meg a borsót. És honnan jön az a sok burgonyabogár, a zöld poloska, a sárga katicabogár? Jó volna, ha valaki kitalálná a biológiai ellenségét! Vajon jövőre is lesz poloskainvázió? A Tél tudja?*

Május 27., vasárnap (fél 8 - fél 12). A krumpli kivételével mindent meglocsoltam: tököt, paprikát, paradicsomot, babot, uborkát, dinnyét, borsót, a virágokat, a sárgarépat, s főleg a petrezselymet. Felkötöttem a futóparadicsomot. *Fut a Nagydobosi sütőtök.* Hamarosan virágzik, látom a bimbóról, a vetett paradicsom. Találtam 20 szem sárga málnát, és földi epret. Nagy a meleg. Szakad az emberről a víz. Ha a meteorológus 30 fokot mond, akkor a napon megvan 40 fok. Kipróbáltam: a levegő az ebédlőben 30 fokos volt, az ajtón kívül, a napon már 40 fokos. *Más ilyenkor önfeledten strandol, én csak növényt ápolok, gyamolítok!*

Május 28., hétfő (8-10): szétpalántáltam a koktélpáradicsomot. Locsoltam rendületlenül.

Május 29., kedd (fél 9 - fél 12). Locsolás, *kapálás.* *Ebben az uborkában igazán érdemes gyönyörködni, olyan szép!* Már sok az 1 cm-es nagyságú. Van pár kosszarvú paprika is. Jól nő a saláta. Borsót jó, ha egyszer tudok szedni, mert nagyon gyatra. 11-kor megáll a földem végénél Kozák István autója. Azt mondja István, neki is ilyen a borsója, és mindenkinek a kertben. (Ez országos betegség?) Mondom neki viccesen, némi öniróniával: délután én majd kiülök az udvarra a kutyáim mellé, és majd személyesen beszélgetek az Öreg Istennel, hol durvábban, hol szelídebben, hogy legyen eső. Ebéd után a kutyáké vagyok. Kipróbáltam az „eszmémet”. És: mintha használt volna, **lett zápor!** Micsoda véletlen! **Fél 2-től esett 2-ig.** Forgott felettünk a zápor, előbb északról jött, majd délről, végül nyugatról. Jég is volt. A városban, az Erkel utcán, mondják, 40 mm csapadék hullott. A Kertben csak 17 mm esett. (Már bánom, hogy nem fogadtam ezzel az áldott jó Kozákkal, hogy tudok esőt csinálni!)

Május 30., szerda: található már 5 centis kosszarvú paprika és Cecei is. Csak van

burgonyabogár! De nem lehet permetezni, mert még le se telt a határidő: nem akarom én magunkat megmérgezni. *Szépen, lilán kezd virágozni az Agria.* Elsőnek. Ő a legkorábbi!

Június 1., péntek: *Virágozik az Alba tök. Kiszujnyi az uborka, a cirmos bab, a vajbab is. Virágozik a vetett paradicsomom. Virágozik a futóbab. Tehát virágos Kertem van! Lenyűgöz.*

Június 2., szombat (10 - fél 11). *Ez egy jó, esős nap. Esett, elállt, esett.* A Kertben *lekapkodtam a málnát, hogy meg ne rothadjon. Megkapáltam a babot, és már esett.* Elállt. *Kapáltam a tököt, hamarosan esett.* Elállt. Leszedtem két sor borsót, felvettem 6 salátát, zöltséget tépdestem, de már a sártól le kellett mosni a cipőmet. (Gumicsizma, a bokámnál elvágva. *Én csináltam: büszke vagyok rá!*) Elindultam haza. Alig lakatoltam be a nagykaput, rákezdte, nagy hevesen. (Na, legalább holnap nem lehet rámenni a földre, mert csak összetaposok mindent. Nem szabad erőltetni valamit, ha csak kár lesz belőle!) **10 mm esett.**

Június 3., vasárnap: délután fél 4-től fél 6-ig idebenn, az udvaron 22 mm esett. Új-borsót ebédeltünk. Nagy öröm, mert mi zsenigen, cukor-édesen szoktuk szedni, nem öregem.

Június 4., hétfő: valóban, a Kertben tegnap 24 mm eső esett. Tiszta tézta a föld. *Málnaszedés.* A Rajnai törpe 1 vödörrel lett. Bokáig ért a sár, szúnyogok, levéltetvek, böngölő, poloska, rekkenő hőség, egy műanyag lapon állva bajlódok, hogy bele ne süppedjek a sárba; guggolva borsót szedni: nem egy leányálom. *Nagyujnyi az uborka, de nem tudok rámenni a földjére.* Ami pedig a borsót illeti: a *Rajnai törpéből* csak annyi termett (**4 kg**), hogy több maradt tavalyról a hűtőben, de az ideivel együtt nekünk elég lesz. Tavaly ugyanekkora területen **20 kg** lett tisztán, eltéve a hűtőbe. (Egyszer hopp, máskor kopp!) *Nem nagyon csodálkozhatok, hiszen kiesett egy hónap a szokásos tavaszi tenyészidőből. A tél után rögtön jött a nyár. Nem is volt igazi tavasz. És eső sem esett, csak negyedannyi. Többek között ezért is termett csak ötöde a tavalyinak. Viszont a krumplira éppen jókor jött az eső: most virágozik, biztosan jól fog kötni. Hiába, az mutatkozik legjobban, amit a Váczi Imre barátomtól kaptam.*

A málna is nagyon értékes gyümölcs. Igen magas C-vitamin-tartalma miatt az immunrendszer kincse. 1. Megakadályozza a rákot, mert lehetetlenné teszi a sejtek rendellenes elváltozását: *a piros málnában az ellaginsav halálózást okoz bizonyos ráksejtekben.* 2. *Látásjavító,* segíti a retina védekezését a fertőzésekkel szemben. 3. Magnézium- és C-vitamin-tartalma miatt *javítja a termékenységet.* 4. Káliumtartalma *segít fenntartani a szív és érrendszer egészségét: segít szabályozni a szívverést és a vérnyomást.* 5. Jó zsírégető, *ezért segít a fogyásban.* 6. *Megelőzi a memória hanyatlását, az időskori agykárosodást.* 7. Az erős antioxidánsokkal, a C-vitaminnal *erősíti az immunrendszert.* 8. *Csökkenti a gyulladási tüneteket.* 9. *Segíti az egészséges erek megőrzését.* 10. *Csökkenti a menstruációs és szülési görcsöket.* Tisztességes dolog tudni ezeket, amikor óvod, féltve gondozod a málnát!

Június 6., szerda: délután 3-kor kibicikliztem az uborkáért, a piros és sárga málnáért. *Virul a legényrózsa. Milyen szép volna, ha a szomszédok is vetnék, végig az út mellett!*

Június 8., péntek: itthon, az udvaron 16 mm a csapadék (utóbb megtudtam, a Kertben csak 6 mm volt). A Kertben leszedtem egy nagy vödör (16 literes) uborkát, lett vajbab, fehér bokorbab, cirmos bab! *A cirmos bab fejlődik legkorábban. Szívós és bő-*

termő: másodvetésnek ez a legjobb. Csodálatos ez az élővilág, ahogy a szolgálatunkba szegődik, és éltet bennünket!

Június 9., szombat: kikapáltam a *Rajnai törpe* és a *Kelvedon csodája* szárát. Az egyik sor helyébe hónapos retket és jégcsapretket szórtam, *másodvetésként*. Rengeteg a piros és a sárga málna. A feleségem szorgalmasan rakosgatja el a hűtőbe. A múltkor finom pitét süített vele.

Június 10., vasárnap (fél 8 -14 óra): 2 sor Mazsola csemegekekukoricát vettem a borsó helyébe. – Nem kell egy kis fűszerpaprika-palánta? – kérdezi Kozák kollega, amikor mellém ér az autójával. – De, megpróbálok: itt a kút közel, nem kell messzire hurcolni a vizet! Hátha nekem is sikerül? Nem igaz? *Megmutattam Istvánnak a Kertem, a sárga málnám, és örömmel megígértem neki, hogy valamit valamiért alapon ősszel majd adok neki egy tő sárga málnát.* Köszönte, mert ő illet még nem látott. *Másodvetésként 2 sor Kalocsai édes fűszerpaprikát palántáltam,* mély árkokba, hogy jól tudjam locsolni őket. (Még beérhet, ha szép, hosszú lesz az ősz? – kérdeztem magamtól. Ám az én földemmel átellenben Eszternek már 10 centisek a paprikái! Vajon lesznek-e az enyémekek olyanok?) Uborka, vajbab, cirmos bab és fehér bokorbab szedésével fejeztem be ezt a számomra nagyon öröms, érdekes-értékes napot.

Június 11., hétfő (fél 9 -11). Hazahoztam az első főzőtököt. *Ma 2 tejfőlös-vödört szedtem tele málnával.* Felkaróztam a Kecskeméti paradicsomot, paprikát locsoltam. Hadd nőjenek!

Június 12.,kedd (fél 9 - fél 11). Kis Péter (alelnök) majdnem megsértődött rám, hogy ő is kínálta nekem, korábban, a fűszerpaprikát, akkor miért nem kellett. Alig tudtam kimagyarázni magam, hogy most lesz aktuális, most, hogy kiment zöldborsó, és végképp nem kelt ki a karalábé. Kérdeztem, a tiéd milyen. **Palotás.** *Két sorra lett elegendő.* Kissé előregedettek már, de *hátha fölveszik magukat!* Történt már, hogy abból lett valami, amire nem is számítottam!

Június 13., szerda (du. 2 - 5). *Az éjjel fél 1 és 2 között nagy viharral jött az eső. Az udvaron 15 mm-t mértem a colstokkal.* Legalább nem kell ma locsolni. Délután begyűjtöttem 1 vödör vajbabot, fél vödör uborkát. *Az ubit* mindennap szedni kell most már, mert gyorsan nő ebben a neki való időben. A bab a piacon 750 forint kilónként. *Nekem nem kell venni, és az enyém, amit én előteremtek, az sokkal jobb, sokkal szebb, kedvesebb! Ez nem önáltatás!*

Június 14., csütörtök (8-12). Biztosan sziszifuszi dolognak tűnhet másoknak az, amit én csinálok. Bár a távolabbi szomszédok, Halász Bandi, Kis Péter és Kozák István is gyakorta kinn vannak, feleségestől. Nekik is nagyon szép a kertjük. (Le a kalappal előttük!) Péternek a paprikamezőjét „irigyelem”, Bandinak a gyümölcsfáit. Bandinak különben szakmája is a kertészet. Sok földi epret termel. Piacra is. Ők autóval jönnek-mennek. Öntöző berendezéseik vannak. A dolgokat „messziről nézve” (főleg a haszonelvűség szempontjából) nem kulznak annyit, mint én. De én úgy vagyok vele, hogy *en-gem ez a munka, ez az életritmus éltet. Délelőtt a földközeli fizikai-szellemi kerti teremtő termelés, utána otthon egy jó fürdés, ebéd után megiszom egy korsó sört, és jöhet a más-fajta, irodalmi-szellemi munka alkotása.* A kettő jól kiegészíti egymást. Most esszéket, recenziókat, tanulmányokat írok, amelyek rendszerint vagy esetlegesen megjelennek a folyóiratokban (az *Agriában*, a *Partiumban*, a *Jászkunságban*, a *Magyar Naplóban*, a *Falufigyelőben*, a *Redemptioban*, sőt a szerbiai *Létünkben* és a kárpátaljai *Együttben*).

2015 előtt 10 évig a *Körmen di Lajos világa* című vakos háromkötetes nagymonográfiámat írtam, illetve összegyűjtöttem három nagy kötetben *Körmen di Lajos összes műveit*. Ezzel a módszerrel. *A testem és az agyam „karbantartásával”*. (Amely műveknek a kiadásához aztán jórészt nekem kellett „összekalapolni” a pénzt. Elég megalázó volt. Nem mondhatnám, hogy a világ a tenyerén hordozza a szellemi munkát. Vagyis: ismét azt tapasztaltam, hogy az ember a legfőbb elhatározásaiban, ilyen vagy olyan okból, de többnyire magára marad. Ezt csak misszióként, elhivatásból lehet csinálni! Ezt a fajta magányt a konok, önféjű ember, amilyen én vagyok, meg is érdemli, nyilván.)

Újabb 2 sorra való *Palotást* kértem Pétertől. Ezeket a *Kalocsai* mellé palántáltam. *Ezen felül* ma is került hazavinnivaló: 1 vödör fehér bokorbab, fél vödör uborka, 2 főzőtök, 1 pohár piros málna. Tehát van már 6 sor fűszerpaprikám! Lehet, hogy lesz belőle 1 kiló készen? 3000 forint. Anyagilag nem éri meg annyit vesződni vele. De nem az anyagi haszon az érdekes ebben az egészben, hanem *a saját termés nagyszerűsége és a kertés élmények temérdek sokasága!* Kel a másodvetés retek. A 6. napon. Vajon bizhatunk-e hozzá? Jó lenne!

Június 15., péntek (9-14). Eszembe ötlött egy jó jelszó. Látom magam előtt magam, amint *gurigázok ki a Kertbe: Irány a virány!* A *virány* mára már elavult szó, ezért hat ironikusan. *A magyar nyelv értelmező szótára* (1966) szerint üde növényzetű, virágokkal borított kies tájéket, mezőt, rétet jelent. Petőfi az egyik szép udvarló szerelmes Júliaversében még használta: *Látom kelet leggazdagabb virányit...* (1847). A versben Júlia ábrándos szemének ígézetében az eszmény varázsa a költő lelkének lehetőleg finom eseményeiről ad számot... Én azonban a virányt jelszóba foglalva a saját magam ügyesbajos igyekezetét nézem kívülről, némi kritikus öngúnnyal. *Mit ér a lelkes kertés életed?! Almodozó vagy?!*

A *krumplikapálás* után meg is *permeteztem a növényt burgonyabogár ellen. Most APACS 50WC-vel*. Bandi ezt a szert ajánlotta. Ézsias Tóni könyvére kaphattam a mérget. **Június 28-án** telik le a várakozási idő. *Fürtös paradicsomot és paprikát hoztam haza mutatóba*. Megérett a török szegfű magja. Már van futóbab. (A bab tehát bejött.) 2 tejfőlős-vödör málnát szedtem. *Vajon a naplóm alapján lesznek-e, akik felismerik a Kert-Magyarország értékeit?!*

Június 16., szombat (9-13). *Ezen a napon harmadjára kapáltam meg az egész Kertet*. Most már könnyebben haladt, mert a tököket és az uborkát például az indák miatt nem kellett. Ott csak a nagy gazokat kellett kihúzgálni. Még arra is volt időm, hogy ismét felkarózzam a vetett paradicsomot. (Némelyike túlnőtte az előbbi karót.) Kiegyeltem 1 sor zöltséget. Már szép nagy a levele, és haragos zöld. Lett egy jó összemarokkal. Az idén bizonyára aranyárban lesz a karcagi piacon – többek között – zöltség is. Mert az aszfalton minden megterem.

Június 18., hétfő (8-12). Mit látok: *a 12x1,5 cm-es futóbabhüvelyek, mint széles függönyön a rojtok, csüngenek a 1,5 m magas hálón!* Ma is kiegyeltem 1 sor zöltséget. Utána a 4 sor petrezselyem kapott egy-egy vödör vizet. *Nem mindenkinek kelt ki a zöltsége, ha ez kikelt, kapjon további segítséget*. A másodvetés kukorica kelne, de a fácán rájár, és végig kiveri a kelő szemeket. (Lehet, hogy tavasszal is ő ette meg a bolti kukoricaszemeket? A huncut. Túljár az eszemen.) Gyönyörűen *pompázik* a legényrózsa, a kunok virága, a párna, az asztalterítő, a suba dísz. *Én nem vagyok dúsgazdag ember, a gazdagok világát nem ismerem, így nem tudom, ők tudnak-e örülni az ilyen apróságoknak, mint én.*

Szinte hihetetlen, alig van két egyforma színű, színárnyalatú köztük. Levágtam a török szegfű szárát, hogy újranojjon a tövétől. Futóparadicsom-locsolás. A fűrtösön megint van érett példány. Nem is egy! Ezt nagyon érdemes vetni, palántálni. Ma a paprikasorok kaptak 20-20 liter vizet. Hoztam haza sárgulni kezdő, tehát érő erős kosszarvúakat. Még még ajándékozni is tudtam belőlük Dedinszki bácsinak. Neki az unokáját tanítottam. Csendes, szorgalmas és jó sportoló volt.

Június 20. Vida Lajost elláttam főzötökkel, uborkával, zöldséggel. Hálásan meg is dicsért érte: – *Itt kezdődik a kert, nálad!* Mondom, szeretem, ha szép és jó a Kertem. A paprikalocsolás után, számoltam eddig, most megszedtem a 11. sárga vödör uborkát a 2 sorról. (A vödör bőven 16 literes, valamikor falfesték volt benne.) Ma is összejött 1 tejfőls-vödör (500 gr-os) piros málna. Az unokám kedvence. Eleinte csak neki szedtem a szebb, nagy, érett szemeket.

Június 21., csütörtök (fél 9 - 13). Paprika- és paradicsomlocsolással kezdtem a napot. De a kardvirág és az uborka is kapott soronként egy-egy vödör vizet. *Kikapáltam* a régi földi epret, és *megkapáltam* az Ásiát. Uborkával, paprikával, futóbabbal megrakodva tértem haza.

Június 22., péntek (8-12). Ma ráadásul a sárgarépat és a petrezselymet is meglocsoltam. A fokhagyma levelei kezdenek száradni, hiányzik a víz. Meglocsoltam. *Szépen veszi magát a Kozák adta Kalocsai.* A Kis adta Palotás még nem. A petrezselyemben sok levél kihéredett, talán mozaikvírus. Ezeket a leveleket letépdستم. A javából adtam a levesbe Nagy Imrének.

Június 23., szombat (11-14). *Levagdostam az elszáradt, öreg málnatöveket.* A dinynye levelei sárgulnak. (Az idén se karalábé, se borsó, se fokhagyma, se sárgadinnye?) Találtam néhány uborkát. Most már egyre kevesebb van rajta, bár az indája haragoszöld. *A Kalocsai paprika kezd elágazni. De jó! Szép, pompás sötétpiros, majdnem fekete szokott lenni a színe!*

Június 24., vasárnap (8-13). 11 óra lett, mire felkötöztem a málnát, felkaróztam a paradicsomot. A paprikán, paradicsomon kívül kapott vizet a petrezselyem és a sárgarépa is. *Látok már kis égő nagyságú kockát.* Erőtjeljes. Jövőre lehet, hogy felfuttatom a szilvafára!

Június 25., hétfő (10-13). Megint van burgonyabogár, és a várakozási idő csak 28-án telik le. Legkevésbé támadják a Kondort, a legjobban a Desireet és a Somogyi kiflit. Szedtem vajbabet, uborkát, futóbabot. Locsoltam paprikát, paradicsomot, földi epret (hogy ki ne száradjon), petrezselymet, sárgarépat. *Mindennap más arcát mutatja a Kert. Nem unalmas.*

Június 26., kedd (fél 9 - 13). *Negyedízben kapáltam meg az egész Kertet.* Meglocsoltam a dinnyét. 2 tövet ki kellett venni. 20 darab kis termést számoltam meg. A zöldség és a sárgarépa láthatóan meghálálja a locsolást. *A virágokat is megsajnáltam. Ők is kaptak hát a vízből. A szépségükért. A három szép: a gyermek, a nő és a virág.* (Ezt a gyönyörű mondást Szabó Páltól hallottam, a baráti asztaltársaságában, 1963 telén, amikor Pál-napkor felkerestem a nagy népi író az otthonában, a budai Diana úti házában, a Dózsa-regényéről, *A nagy temetőről* (1940) írván a magyar irodalmi szakdolgozatomat kedves tanáromnál, Ilia Mihálynál. Én a jóhiszemű, a jóságos, emberszerető otthonosság kifejezését látom benne.)

*Hazafelé, a csapásról áhitattal meg-megnéztem növényi híveim: **Templom a Kertem.***

Szókratész a pedagógosz

Nyissuk fel a Szókratész-dossziét! Ne a filozófusét: azt mostanában buzgón nyitogatják, különféle szándékkal. Ősét kívánná látni az európai gondolkodás atyjában a Nagy Kérdőben történész, bölcselő, filológus- és idealista éppúgy, mint csökött materialista. Nincs hónap, hogy folyóiratokban, szaklapokban tudós szerzők ne feszegetnék a szókratészi komplexum valamelyik tartozékát

Szókratész, *a pedagógus* dossziéját nyitom. Mivel az volt és akart lenni elsősorban, az istenektől küldött nevelő (miként magát nem egyszer megnevezte). S lapozván az akták között, egyetlen kérdésre, a legizgalmasabbra, mely a pedagógust illelhet: szelet vett, igen Szókratész, de aratott e vihart?

Aktákról beszélek. Vannak-e ilyenek a dossziében? Az antik ember, bár napjait az utcákon, az agorán és areopágon töltötte, szemérmes volt nagyon – magáncselekedeteiben szinte soha sem avatta be polgártársait. A mértéken, harmónián, e hellászi szentségeken ejtett volna csorbát a háztáji haszontalanságok szellőztetése. A magánélete.

Az akták ennél fogva inkább Szókratészről, a „közszerelőről” szólnak. Számuk csekély, ellentmondásuk annál nagyobb. Mert csak a kortársi vallomás számít, az utódoké – mint általában lenni szokott –, ismétlés, parafrázis. Semmit le nem írnak.

Arisztophanész kortársai voltak senki nem vitatja. De mit tudott Szókratészről? Alig valamit, és azt is rosszul, célzatosan tálalta. A felhőkben egy kalap alá vette a szofistákkal, akik távolról sem voltak azok a semmirekellők, amilyeneknek őket az esküdt ellenségük, Platon beállította. A különbség köztük és Szókratész között alapvető. Nem azért, mert a szofisták idegenek, hősünk pedig athéni származású, az Antichois ősi törzséből való. Még azért sem, mert a jövevények jó pénzért mérték tudományukat – Szókratész pedig soha díjazást el nem fogadott. Nem ilyen külsőségek az elhatárolók. A szofisták arra oktatták az ifjúságot, hogy mikén érvenyesülhet a Városban. Ami éppen – valljuk be – nem mondható csekélységnek. A plataiai győzelem és a déloszi szövetség után a periklészi aranykorban kellett a házát erénnyel, hazáját művészettel kormányzó művelt tisztviselő kar. Szókratész viszont – kinek a tekintete a Város hosszú falain és Hellászon túlra szegeződött – arra tanította ifjú barátait, hogy miként lehet az emberből minőségi ember.

Világos, megvette – többek közt – a pároszi Evenoszt, aki 500 drachmáért avatta be hallgatóságát az államvezetés rejtelseibe. Ám mit tehetett e radikális különbségből a gúnyoló-dő-főlényes arisztokrata Arisztophanész?

Megérthette-é Szókratészt a gentleman farmer Xenophone? Még ha valamennyi ideig tanítványának is mondta magát. Hősünket a „Memorabilia” patetikus szónoklójával azonosítani éppoly céltalan törekvés lenne, mint a „Felhők” kellemetlenkedő szofistájával. Hiszen Xenophón maga rajzolta újra mestere portréját „Symposion”-jában, ama megható remekben. Ám jelen volt-é az író Kalliasz vendéglakomáján? Henrich Maier kétségbe vonja, Anton-Hermann Chronst pedig egyenesen tagadja, hogy 12 éves süvvölvények (annyi akkortájt Xenophón) Athénban „symposionra” hivatalosak lettek-lehettek volna.

Dossziénkban (mint érv és dokumentum) Platon tanúvallomása marad. A „Phaidon”

című dialógus mondata: „Platón távol volt, beteg, gondolom”, biztató kezdet a kutakodásra. A Phaidón egyedülvaló atmoszférája – börtön és halálközösség, vértanúhalál – Szókratészből páratlan embert, a hősi nevelőt hivatott megmutatni. De a „Törvények”-et kivéve, valamennyi Platón-dialógus főszereplője: Szókratész, és szinte mindegyikben más. Melyik az igazi?

A mester életében készült, korai dialógusok ('Ion', 'Protagoras', talán az egyik 'Hippias') vagy azoké, melyeket Szókratész halála után s az önkéntes száműzetés idején írt Platón ('Euthydemas', 'Charmides') avagy azoké, melyeket Athénba való visszatérése s az Akadémia alapítása után fogalmazott ('Phaidros', 'Théaites', 'Phaidon')?

Nem képlet-é, vagy írói lelemény a platóni Szókratész? Lehetséges-e, hogy a mester ajkára adta önnön mondanivalóját az író? Élt-e s tevékenykedett-e egyáltalán Szókratész?

Egyetlen sorát sem őrzi az utókor. Hiszen nem is írt, állítják a filológusok. Viszont éppen Platónról tudjuk, hogy írt költeményeket. Börtönében legalábbis. Elvesztek ezek is, mint a Nagy Kérdező csontjai?

Csillapítsuk kételyeinket. Igenis élt Szókratész – történelmi szerepe pontosan az, amelyet a magát Megarába száműzött, magányos Platón írásaiban ránk hagyott. Szavai pedig annyira hitelesek, amennyire őszinte a tanítványi kéz, amely híven kívánja visszaadni és továbbítani elhunyt mesterek tanításait.

Szókratészből, a magánemberről – éppen intelmeiből adódóan – félkezére ráfér a személyéhez köthető történeti forrás. Gyorsan végezhetünk az adatokkal. Kr.e. 469-ben született Athénban, és 399-ben szülővárosa ötszázegy tagú bírósága ítéletére négyheti börtön után kiitta a bürökpoharat.

Élete két háborúskodás közé esik: az első, a plataiai teljes győzelem; a második a szicíliai, Athénak katasztrófa, mely hősünk tragikus végét döntően befolyásolta. Apja Szofronikosz-szobrászmester. Elképzelhető, hogy a fiát művészete elsajátítására fogta. Eredménytelenül. Anyjáról többet tudunk. Phénératé volt a neve, mesterségére nézve szülésző. A jelek szerint, s ahogy illet Szókratész időben nősült, és Xantippanét vette feleségül, kitől több gyereke született. Vér szerinti utódait nem azonosította a história „becstelen” halállal kimúlt apával nem dicsekszenek a fiak, inkább le- és megtagadják őket.

Biztos, hogy Szókratész nem mondható mintaférjnek, példás családfőnek – nem házasságra termett. Naphosszat az utcákat járta, akár a gazdagok. Jóllehet szűkösen élt évi 100 drachma jövedelemből, melyet – házát beleértve – 500 drachmányi vagyonából kamatoztatott. Jártában gazdagot, szegényt egyenként megállított, hogy faggassa, s az igazságra és erényes életre nevelje őket. Szókratész viselkedése sokaknak bosszúságot okozott, annyira, hogy a Harmincak Tanácsa 404-ben törvényt hozott a beszéd művelői ellen. E törvény voltaképp Szókratészt célozta meg. Annak szövegét egykori tanítványa Kritiasz fogalmazta meg. Ám a Nagy Kérdező semmibe vette a tilalmat. Valódi növényedékei: a 'kalokagathoszok', vagyis a jó családból származók és szépek születettek, nem panaszkodtak ellene.

Éppen hogy sereglettek hozzá. Mindnyájan, kik ismerték és szerették. „Én ne tudnám a neved?” – így a kedves Charmidész, első ízben szegődvén Szókratészhez. „Mind den korombéli ismer téged”. A 'Phaidónban' – pedig ekként nyilatkozott valaki a tanítványok csodálatáról: „Elég volt ökörszemébe néznünk...!”

Ökörszemű volt-e valóban, mint Héra istennő, s miként mindazok, akiket Hellászban szépnek tartottak? Avagy szatír-csúfság, mint korabeli mellszobra mutatja, és korai dialógusában Platón elénk festi? – Elég annyi, hogy a mester minden ifjú tanítványát szépnek látta, maga pedig – bölcsessége és jósága által – megszépült a fiatal tekintetekben Alkibiadesz maga meséli el, hogy akarta megnyerni mestere barátságát. Kínos jelenet lehetett – és csakugyan megszégyenült a fiatal katona, mikor az öregedő csúfság visszaütötte. Noha mester és tanítvány ilyen jellegű kapcsolata a korabeli Athénban majdhogynem erénynek számított. Őt másfajta szeretett fűzte a növendékeihez. Nevelői hivatásában látta szépnek valamennyit, és még szebbé akarta tenni őket. Lelkük nemesítésére törekedett. Mivel sem több, sem kevesebb nem volt, mint születésétől hivatott nevelő.

Ez okozta vesztét, miként megdicsőülését is. Ügyészei: Anytosz, az elszegényedett uraság Melétosz, a kifütyült fűzfapoéta és Lylosz a sikertelen szónok, ha bírálták is állítólagos kegyeletsértése miatt, a vádjuk a nevelőt sújtották. Szókratész megrontja az ifjúságot; tanítványai becsmérlik a fennálló törvényeket.

Jöllehet nála senki sem becsülte inkább az állami törvényeket s ezért sem menekült, bár megtehetette volna, a halálos ítélet után. Igazsága ebben a kérdésben is, mint mindenben, nem a köznapok világából való. Szókratész volt ugyanis az első – innen nagyságának súlya – aki az emberi autonómiát hirdette. Az autonóm ember ugyanis maga választja ki törvényeit (de nem határozza meg!). Amint azt is mondotta: amennyiben az ember igazsága a Poliszéval üldözésbe kerül, az előbbinek kell érvényesülnie. Emberen persze az értelmesen gondolkodó bölcslet értette. A logosznak a görögben két alapjelentése van: beszéd és értelem. Mindez nem a sarukészítők, mészárosok, kőfaragók – vagyis Szókratész bírának a világából – való. Az két külön, tán soha egybe nem vágó szféra. Íme a bizonyíték: a mester nemcsak a kalokagathosz ifjakat, bírait is nevelni akarta. Athént, a Várost nevelni „nem középiskolás fokon”. A Város azonban – igaz harmincas szótöbbséggel – börtönbe vetette, és mérget itatott vele.

Szelet vetett tehát Szókratész, de ismétlem a kérdést: aratott-e vihart? Kétségtelen szándékában kódoltan mindaz felfedezhető. Különböznem nem lett volna az a „küldésben járó” nevelő, akinek megismerhettük. Nevelt beszédeivel, cselekedeteivel, példamutatással. A városi utcákon is, meg a táborban s a csatatéren. Bába fiaként bába maga is. Újfajta embert – a helyesen gondolkodót, magára találtat – kívánta a világra hozni. Meg is mondta egyszer Theaitétésznek: „Sohasem hallottad, bolondos fiú, hogy bába szült engem a világra, Phénératé, a legkülönbek közül való? Tudd meg, az ő művészetét gyakorlom én is. Annyira, hogy nincs vetélytársam a köldökzsinór-élvágásban. Érezd a fájdalmakat, Theaitétészem, én pedig látom a kínodat. Felelj a kérdésemre... Anyám is én is az istenektől kaptuk a bábamesterséget, ő asszonyoknak oldja meg testükben, én pedig lelkükben, a jónak a szépnek született fiatalembereket. Bízod magad rám, Theaitétész!”

Megfogadta-e tanácsát a fiú? Vagy követték-e példamutatását a táborban a katonatársai? Noha igazán nem született katonának Szókratész, a vitészségben is eszménye lehetett a vitézt is mítoszban csodáló népnek. Nem mentette-e meg csata sűrűjében a sebesült Alkibiadeszt? Nem védte a Délionnál egymaga az athéni csapatok visszavonulását? S nem tartóztatta-e fel – ugyancsak egymaga – az ellenséget? Hadidicsőséért tette volna mindezt? Nevetséges értékelés!

Figyeljük csak meg, miként reagál a katonahad: „Egyszerre olyan szörnyű volt a

fagy, ilyent még senki sem tapasztalt. Jószándékából a fedezéket senki el nem hagyta. Mégis ha elő kellett bújni, mindenki mindenféle holmikba burkolta magát, bugyolálta magát, lába szárát báránybőrbe szorította, s rá nemezzsinórt szorított. Ő (Szókratész) öreg, viseltes kabátjában, meztéláb mászkált. Annyira, hogy katonatársai ágy vélték, gúnyt űz belőlük.” (Platon: Symposion). Beszédes szöveg! Milyen csekély a megértés és mennyire balul üthet ki a nevelő példázó bátorító szándéka!

Egyébként a típus nem ismeretlen. Laktanyában, cserkész táborban, fronton, forradalomban találkozhattunk néhányal ebből az apostoli-nevelő fajtából. Volt közöttük, aki még eszmélt a valóságra: más a tanítás és más a nevelés...

Szókratész azonban e fajta legmakacsabbja. Kitartván mindvégig konokul küldetés-tudata mellett, még bírái előtt is vallotta hitét az emberiség nevelhetőségében.

Ha megígéri, hallgat ezentúl, megmentheti a bőrét (de nem a hallhatatlanságát!). Mi-re Szókratész: „Hálás vagyok nektek athéniak, és szeretlek benneteket, de inkább az istenek engedelmeskedem, mint nektek. Higgyétek el, valameddig lélegzem, olyan makacsul donglak körül bennetek, akár a böglyök, és nem szűnlek inteni: a lelketekkel törődjete, azt gondozzátok!” A bírák erre halálra adták a bölcset, aki egyedül menthette volna meg Athént. S a Város a romlás útjára tért. Nem valami féle vélekedés ez – a történelem tanítja cáfolhatatlan adataival.

„Személyesen voltál jelen, Phaidón, Szókratész mellett a börtönben, ama napon, melyen kiürítette a poharat?” „Személyemben voltam jelen, Echekratész” „Nos, miről beszélt halála előtt? Milyen volt a vége? Szeretném hallani!”

399-ben, szép tavaszi napsütésben futott a kikötőbe a négy hete várt hajó. Meghalhatott Szókratész. Az asszonyokat hazaküldte, mert sírtak. S ő boldog halálra készülődött. Verset írt – talán a boldogságról éppen. Vagy a szépségről, mely központi problémaként foglalkoztatta.

Aztán jött Kritón a vén barát. Még nem késő – biztatta – menekülhet. Szókratész a fejét rázta. Csak a jó életet akarom! Ha megszegi a törvényt, hátralévő hitványult volna. A menekített élet mindig keserű Itálából, mint rendelve volt, az istenek tiszteletére pár cseppet a földre öntött volna. Hóhéra visszafogta – kevés a méreg a kelyhében. Tanítványai zokogtak, míg teste hidegült merevült.” Mit műveltek, ó csodálatosak”? Ismeritek a törvényt: boldog szavakkal haljunk meg. Nyugalom fiúk, legyetek erősek!” S akkor a tanítványok abba hagyták a sírást.

Húszan voltak, eggyel se többen. Pedig alig két hónapja, tízszeres-húszszoros volt a számuk. Platón – láttuk – beteget jelentett. Félvén a „szórástól” Megarráig menekült. Csak mintegy 10-12 évig mondhatta magát tanítványának. E szónak – szkolé – szintén kettős az értelme, iskola és pihenés (időtöltés).

Szókratész sem tanár nem volt, még kevésbé professzor – ő nevelő volt. Kérdezett, kérdéseivel szórakoztatta növendégeit, játszott velük. Öregségére még táncolni is megtanult. Mert lélekben fiatal akart maradni – miként „fiai”. Ezért szerették őt, ameddig jártak együtt, szabadon, az utcákon. Aztán krízis idején beteget jelentettek, elfutottak. Vagy vidéki házukba zárkóztak, miként tette azt Xenophón.

Húszan maradtak csak az agonizáló Szókratészt sirató tanítványok. Igaz, néhányan, ha akarták volna, sem lehettek volna jelen. Éppen azok, akik pár kérész éven át a legmagasabbra jutottak a társadalmi ranglétrán. Szókratésznek, a nevelőnek dicsőségét vajh gyarapították volna e sikerek? Dehogyan. Egyikük Krisztiasz, kinek kezéhez jócskán ta-

padt vér, mesterét már annak életébe megtagadta. S Alkibiádész, az istentelen nagyra-
vágó, az eleusziszi, misztérium kigúnyolója, Hermész szobrának meggyalázója, szicí-
liai kalandba és majdnem pusztulásba vitte a népét-városát.

Őket meg a bujkáló Xenophónt s a többi távol maradót a bölcs nevelte, nekik világí-
tott –maga pedig elégett. Arra nevelte valamennyit, hogy önmagukat megismervén, lel-
küket gondozván, emberek legyenek.

Utolsó szavát a kihűlő szellem nem a maradék húszakhoz intézte, hanem az öreg ba-
ráthoz: „Kritón, kakással tartozunk Aszklépiosznak. Legyen gondod az adósság megfi-
zetésére, ne feledd!”

„Úgy lesz”! – felelte Kritón. „De más mondanivalód nincs?”

Csend. Válaszolatlanul maradt a kérdés. Nem is lehet ez másképpen. A küldetés el-
végeztetett, Istennek-embernek leróttá a tartozását az útra kelő.

És szétszéledtek a tanítványok. Nem is verődött addig egybe, míg végleg el nem csi-
tult a viharos szél. Akkor és azóta idézték-idézik, ki így, ki úgy a nevelő emlékét. Csend
volt egészen, és megszületett a mítosz.

Nem aratott nagy vihart a Nagy Kérdező. Vihart, amely jobbá-emberibbé edzette
volna a fényből-sárból gyúrt emberi anyagot.

Nevelői sors. De ne érezzük tragikusnak! Mert a miénk!

Czine Árpád: Deresedünk

Komáromi János: a /majdnem/ elfeledett író

Komáromi János, aki személyiségével, irodalmi és újságírói tevékenységével, valamint hagyatékával búvópatakként volt/van jelen a magyar irodalomban 1890. december 22-én született a ma Szlovákiához tartozó Málcán. A két világháború közötti időszakban meghatározó egyénisége volt irodalmunknak, könyvei bestsellerek voltak, 1945-öt követően évekig persona non grata a szellemi élet palettáján, amit – mármint mellőzését – nem rövid földi pályája /1937-ben hunyt el Budapesten/, hanem műveinek témái: a szülőföld utáni vágyódás, – a trianoni mézárszékben elszakított szülőföldre soha többé nem léphetett, s efeletti fájdalmanak gyakran adott hangot –, a magyar történelem, az írásaiiban meg-megjelenő „jobbaldaliság”, kötődése a sárospataki alma materhez, a meg-és átélt események „okozták”.

Tanulmányait a Sárospataki Református Kollégium gimnáziumban végezte /ez sem volt jó ajánlólevél 45 után/, ahol már jelentkezett írói tehetsége: első nyomtatásban megjelent útirajza, a „Gyalog az Alföldön” elnyerte a Magyar Turista Egyesület első díját.

1911-től elkötelezte magát az újságírás mellett, mint a Budapesti Hírlap, majd 1920-tól a Magyarország munkatársa.

1914-ben az elsők között jelentkezett önkéntesnek, de csak rövid ideig vett részt az I. világháború csatáiban, mert ugyanazon év őszén Galíciában golyók roncsolták szét a lábát – ennek következményeit élete végéig szenvedte, de háborús élményei „hálás” témáknak bizonyultak, melyek valóságos olvasmány-csemegék lettek: a Mit búsulsz kegyeres?, Északon ősz van, A nagy háború anekdotái, valamint a Császári és királyi szép napok c. kötetei országos hírnevet szereztek szerzőjüknek. Innen már meredeken ívelt fel pályája, felfigyel rá a szakma is.

Rendkívül termékeny volt, sorra jelentek meg regényei, mint az Ordások, Esze Tamás, Hé, kozákok, Zágon felé, Régi ház az országútnál, Jegenyék a szélben, Szülőföldem szép határa, valamint számos elbeszélése látott napvilágot az országos lapokban.

A hazai ifjúság körében óriási népszerűségnek örvendett, műveit angol, német, francia, lengyel nyelvre fordították le, tagja lett a Petőfi Társaságnak (1921), a Kisfaludy Társaságnak (1928).

A 25 éves írói jubileuma alkalmából megjelent (1930-ban) gyűjteményes köteteinek száma meghaladja a harmincat.

Kortársai, a későbbi és a jelenkor irodalomtörténészei nem egyértelműen, nem azonosan ítélik meg, különbözően minősítik irodalmi tevékenységét, szellemi termékeinek értékét, de egyben azonos a szentencia: vegytiszta író volt.

Németh László Két nemzedék c. művében (1931-ben) így ír Komáromi Jánosról:

„Komáromit az Isten is arra teremtette, hogy a legigazabbfajta magyarságot hangoztassa a mi sokfelől fertőzött irodalmunkban... Eleget hozott hazulról, hogy a sárospataki kollégium milleniumi negyvennyolcasságát a nyomor komolyabb színeivel festve át, olyanféle kuruca legyen az irodalomnak, mint Esze Tamás volt a politikának... Nem elbeszélő, inkább emlékező... Kikap egy darabot az életből s azt kerekíti tör-

ténetté... Nincs is valami kiagyalt kompozíció a regényeiben!... Ugyanaz a kép egy könyvében tízszer ismétlődik, a novellái benne vannak a regényeiben, a regényei a novelláiban... Úgy hatnak az ő írásai, mint egy élményhős kedves füllentései, aki lassan, fokról fokra füllenti át költészetté élete történetét... Komáromi minden munkájában, még a leghevenyészettebb tárcában is megvillan valami a géniusból, de ugyanakkor a tékozló fiúból is, aki közönségnek tetsző sablon-históriákra oldja a tehetségét... Komáromit szeretem és szeretném megbántani. Szeretem, mert könnyed és eredeti tehetség, hitem szerinti magyar. Szeretném megbántani, mert tehetségével rosszul sáfárcodik s magyarságban legalábbis óvatos.”

Jellemző példája a Németh László által megfogalmazottnak Vidróczki Miska, a suszter, a notórius hazudozó, aki átlát a hegyeken, aki szerint nem érdemes dolgozni, mert nem fizetődik ki, és/vagy Fityera, a zsvivány, azaz a nyáribetyár, aki csakis nyáron fosztogatja az utazókat, a telet átpipázza valamelyik kunyhóban. Ezek a Komáromi által megformált figurák számos esetben visszaköszönnek a műveiben.

Féja Géza elemezve Komáromi Ordasok c. regényét (Előörs, 1931.nov.1.) ezt írja – többek között – „...Különben Komárominak egyetlen könyve sem elégít ki..., a magasabbrendű alakító készség teljesen hiányzik írásaiból.”

Bóka László 1962-ben jelentette meg az Arcképvázlatok és tanulmányok c. kötetében visszaemlékezéseit; három alkalommal találkozott Komáromi Jánossal, aki Vak Bottyánról, a szatmári békéről, Gömbös Gyuláról tartott hevenyészett beszámolót, eszmefuttatást.

Impresszióját így fogalmazta: „...Esze Tamás rajongója hogyan lehet egy legitimista napilapnak, a Magyarorságnak munkatársa... Ahogy belenéztem derűs, gyerekesen csillogó szemébe s hallgattam forróhangú suttogását, elhültem. Ma is azt hiszem, amit akkor hittem: szelíd eszelős.”

Szombathy Viktor így emlékezik rá: „Író volt: az áhítatosak fajtájából, aki tisztelte a betűt, nagyra tartotta mesterségét... Semmi más foglalkozásban nem tudta volna magát elképzelni, csak az íróiban... Rövid volt az élete, mint egy ív papír: De tiszta és derűs. Humora mikszáthi humor volt – s maradt benne valami Jókai regényességéből, Rákóczi ezredesének lett volna jó, ősi síkon táború mellett, méla októberi este hallgatva a tárogatót. Vagy talán íródeákságot vállalt volna szívesebben. Író volt. Magyar író, olyan ember, hogy a szeme könnyes lett, amikor ezt a szót mondta ki: magyar nép.”

Örvendetes tény: A Széphalom Kazinczy Ferenc Társaság évkönyveiben egyre gyakrabban találkozunk Komáromi Jánosról közölt tanulmányokkal. Az évkönyv 2009. évi számában Jaskóné Gácsi Mária veszi górcső alá az író Pataki diákok c. regényét mélyreszántóan elemezve az eseményeket, a szereplőket, a kort, utal – többek között – Berényi Lászlóra, aki az 1938-ban kiadott Komáromi János emlékkönyvben a következőket írta: „...Komáromi János ritka termékenységű író s ennél többet jelent, termékenysége soha nem esik a minőség, az érték rovására, sőt termékenységével egyenes arányban nő írásainak művészi értéke.”

A regény szakszintű elemzését megkoronázandó Jaskóné Gácsi Mária „kimondja az ítéletet”: „...Íróként nem elbeszélő, inkább emlékező... olyan világba kalauzol, ahol az életből kiragadott darab egy egész történeté formálódik az olvasó számára... Epikai művészetének egyik szemléleti jellegzetessége a kifinomult megfigyelőképesség... mindent közletről érintve szemléltet, és belülről ítélve közelít meg.”

...A sárospataki iskolakert dísztere mellett áll Komáromi János mellszobra, amelyet 1969. szeptember 21-én állíttatott a Pataki Diákok Baráti Köre kezdeményezésére a Képzőművészeti Alap. A mellszobrot Balázs István szobrászművész készítette.

Engedtessek meg nekem egy személyes vonatkozású emlékezés Komáromi Jánosra.

Anyai nagyanyám, Borbély Irma bátyja a Sárospataki Református Kollégium gimnáziumának volt diákja/a későbbiekben tanára/ és jó barátságban Komáromi Jánossal.

Nagyanyám elbeszélései szerint testvére haza címzett leveleiben gyakran tett említést róla a lehető legjobb véleménnyel, dicsérve magaviseletét, magyarságát, humorát. Egy, soros nyári szünidőt megelőző levelében szülői beleegyezést kért: meghívna barátját egy máramarosi néhány napos vendégségbe. Mivel megkapta a beleegyezést, megérkezett barátjával Técsőre, azaz haza.

Hamar megkedvelték a vendéget, mert szerény volt, és esténként, vacsorát követően élvezettel hallgatták a számunkra ismeretlen szülőföldjéről, szüleiről, falubelieikről mesélteket.

– Egy este – csörlőzte emlékeit nagyanyám – nagy társaság gyűlt össze, ami nem volt ritkaság, mert nagyapám a város főbírája volt, egyben, mint édesapám, presbiter is: megtisztelték minket a lelkipásztor, a kántor-tanító, meg néhány előljáró. Éjszakába nyúló beszélgetés folyt a világ dolgairól, aminek során a két kollégista is kifejtette véleményét, amire kíváncsiak voltak, hisz hamarosan érettségiző, világlátott fiatalemberekről volt szó.

Búcsúzáskor lelkipásztorunk mintegy odasúgta nagyapámnak:

– Jó, magához illő, okos barátot választott az unokája.

– Emlékszem arra is, – folytatta nagyanyám – hogy egy napon – aratás ideje volt – azzal a kéréssel fordult édesapámhoz, hogy próbára szeretné tenni magát, „megismerkedne” a kaszálással.

Másnap kora reggel édesapám vászonnadrágot, gyócsinget meg könnyű újast adott rá és kiszekereztek a dűlőbe. Ment velük a bátyám is, de csak kibicnek. Nem tudom: ment-e neki a kaszálás, de vidáman, jókat nevetve érkeztek haza, holott feltörte a kaszanyél a vendég tenyerét: be volt dagadva, tüzes volt, sajgott. Édesanyám unszolására én vettem kezelésbe: lemostam, majd aludttejjel borogattam. Reggel, mikor felkelt, rákérdeztünk: Hogy van a tenyere? Azt válaszolta: ha nem Irmuska – már mint én – kúrálta volna, úgy most is fájna.

Én nagyot pirongtam ezt hallva, mert tetszett is nekem a János.

Volt arról is szó, hogy egyszer majd ellátogatunk hozzájuk, de ez nem történt meg.

Elutazását követően egy jó időre levél érkezett tőle, melyben megköszönte a szíves vendéglátást.

Ez a levél, meg minden levél, amit János bátyám írt Sárospatakról, meg volt őrizve, de aztán elvesztek...

Arra a kérdésemre: itt-tartózkodása során észlelni lehetett-e, hogy egy majdani nagy író látnak vendégül, nagyanyám azt válaszolta:

– Nem, azt nem sejtettük, de hogy okos, szépen fogalmaz, azt mindannyian megjegyztük, ezt bátyám is gyakran emlegette.

Csak később, sok-sok év után tudatosult bennünk: kit láttunk vendégül. A könyvet egyedülálló emlékként őrizzük.

A könyv: Szülőföldem szép határa, ami a VI. a Komáromi János Munkái Gyűjteményes Kiadása sorában (Genius Könyvkiadó Rt., Budapest, 1930).

A kötet második lapján ez olvasható: *Nagyiszteletű Izsák Imre református lelkész úr címén a Técsői Református leánykáknak, szíves üdvözlettel Komáromi János.*

Az elbeszélés-kötet meg-és visszaemlékezés – többek között – azokra a feledhetetlen gyermek-és ifjúsági élményekre, szülőkre, a magyarok, tótok, zsidók lakta szülőfalura, szokásokra stb., melyek oly élénken, élethűen és gyakran fájdalmasan köszöntek vissza Komáromi János rövid életének mindennapjaiban s mindez ízes nyelven fogalmazva, helyel-közzel attikai sóval fűszerezve, gondozott gondolatfüzérékbe szedve.

A könyv valóságos tárháza a tájjellegű, már-már a feledés homályába merült ízes magyar fogalmaknak, szavaknak, mint, például: dalolás a gerendáig/ hangos éneklés/, nyáribetyár/ csak nyáros „dolgozott”/, pupuc/ jelentéktelen, semmirekellő ember/, boglyakemence/tűzhely/, molyva/ morotva, dülő határa, széle/, valamint a népköltészetnek, mint, például: Nem járok én lovat lopni /Senki udvarába/ Minek is van a bírónak/ Kőkényszemű lánya, Vagy: Két fényes csillag mutatja a hazámat, /Három évig nem láttam a babámat.../ kezdetűek.

– Hogyan, miként került a könyv a birtokunkba? – kérdeztem nagyanyámat.

– Valamikor – lapozta fel emlékei naplóját nagyanyám – a negyvenes években esperesünk, Izsák Imre mutatta meg édesapámnak a könyvet és mondta, hogy találkozott Komáromi Jánossal, aki híres író lett, ő dedikálta művét, emlékezett azokra a napokra, miket nálunk töltött.

A könyvet az unokatestvérem kapta, amolyan kitüntetésként, mint a legjobb tanuló. Idővel a könyv visszakerült az egyház gyűjteményébe, majd az oroszok közeledtével, tudva azt, hogy a barbárok minden magyar vonatkozású emléket megsemmisítenek, presbiter édesapám hozta haza és rejtette el...

Habent sua fata libelli!